MANEVİ İŞGALDEN MADDİ İŞGALE GEÇİŞİN ÖYKÜSÜ: *DİL VE İŞGAL*

İdris Nebi Uysal

MÖ 551-471 yılları arasında yaşayan Konfüçyüs (K'ung Fu-tzu); fikir ve önerileri, sadece ülkesi Çin'de değil tüm dünyada benimsenmiş kişilerden biridir. Adı Çincede "üstat ve filozof" anlamına gelen bu bilgeye ait pek çok söz, bugün insanların sıkça kullandığı aforizmalar arasında yer alır. Kendisini 15 yaşından itibaren ilim tahsiline adayan düşünürün sarf ettiği sözler arasında dilin insan ve toplum hayatındaki yeriyle ilgili olanlar da vardır. Özellikle diyalog şeklinde gelişen şu anekdot, herkesin malumu olup artık tüm insanlığın ortak malı olma özelliğini kazanmıştır:

Konfüçyüs'e sormuşlar: "Bir ülkeyi yönetmeye çağrılsaydınız yapacağınız ilk iş ne olurdu?" Ünlü filozof şöyle cevap vermiş: "Hiç şüphesiz, işe dili gözden geçirmekle başlardım. Eğer dil kusurlu olursa kelimeler düşünceyi iyi anlatamaz. Düşünce iyi anlatılmazsa yapılması gereken işler doğru yapılamaz. Ödevler gereği gibi yapılmazsa töre ve kültür bozulur. İşte bunun içindir ki hiçbir şey dil kadar önemli değildir.

2024 yılının hemen başında çıkan bir kitap, ünlü filozofun asırlar önce altını çizdiği bu hakikati, bugün dünyada yaşanan acı bir örnekle bir kez daha gözler önüne serdi: *Dil ve İşgal: Eliezer Ben-Yehuda ve Modern İbranicenin Doğuşu* (Ketebe Yayınları, 152 s.). Kısa adı *Dil ve İşgal* olan kitabın yazarı, gazeteci Taha Kılınç. Yüksek tahsilini ilahiyat alanında tamamlayan Kılınç, hâlen *Yeni Şafak* gazetesinde yazılar kaleme alıyor, çeşitli dergilerde genel yayın yönetmeliği yapıyor. Eserleriyle velut, dikkatli ve titiz bir araştırmacı portresi ortaya koyan Kılınç'ın çalışma alanlarının başındaysa İslam dünyası, özellikle de Orta Doğu var. Yazar, özel olarak ilgilendiği bu konuya dair son kitabına gelinceye kadar *Filistin Notları*, *Şam Kitabı*, *Bir Rüyayı Hatırlar Gibi*: *Savaştan Önce Suriye*, *Kudüs Yazıları*, *Ortadoğu'dan Notlar*, *Ortadoğu'ya Dair Yirmi Tez* isimli tematik ve aynı zamanda güncel çalışmalara imza atmış.

Kılınç'ın *Dil ve İşgal*'i yazma serüveni, yaklaşık 15 sene önce devam ettiği İbranice derslerine uzanıyor. Filistin üzerine çalışan, İsrail'in nasıl kurulduğunu anlamak isteyen ve bugünkü meselenin künhüne vâkıf olmak isteyen herkesin modern İbrani dilinin doğuşunu bilmesi gerektiğini düşünen yazar; dikkatleri dil-kimlik-toplum arasındaki güçlü bağlantıya çekiyor. Vaktiyle ölü bir dil olan, kullanımı dinî metin ve mabetlerle sınırlı İbranicenin, idealist

bir Yahudi eliyle yeniden canlandırılıp bütün Yahudi cemaatini ortak bir kültür ve şuurda birleştirdiğini belirten yazar; Filistin ülkesinde işgalin asıl o zaman başladığını söylüyor.

Kitaptan öğrendiklerimize göre, işe 1881 yılında yerleştiği Kudüs'te girişen Eliezer Ben-Yehuda, zorlu sürece önce ailesinden başlamış. O tarihte bir Osmanlı toprağı olan Kudüs ve civarı, muhtelif dillerin konuşulduğu, siyasi ve ticari yönlerden hareketli bir coğrafyadır. Çok sayıda etnik unsurun bir arada yaşadığı böyle bir zeminde İbranice, aslında birden fazla dil bilen ve konuşan Ben-Yehuda ile eşinin tek ve zorunlu dili olmuş. Çocuklarına ilkin bu dili öğretmişler. Aile her zaman ve her ortamda iletişimini İbraniceyle sağlamış. Yehuda ise dilin ihtiyaç duyduğu nesne, terim ve kavramlar için her gün Hami-Sami dillerine ait köklerden kelimeler türetmiş. Gazetedeki makaleleri, haberleri bu dille yazmış; evde, sokakta, çarşıda daima onu kullanmış. Gençken yakalandığı ve uzun süre etkisinden kurtulamadığı ağır tüberküloza aldırmadan ölümüne kadar çalışmış. Bir ara, modern Siyonizm'in kurucusu sayılan Theodor Herzl'le ters düşmesine rağmen bir dava olarak addettiği bu işten hiç vazgeçmemiş. Sonuçta tarihin tozlu sayfaları arasında arkaik bir lisan olarak kalmaya mahkûm olan İbraniceye hayat vererek onu iletişimde, basında, eğitimde kullanılan bir dil hâline getirmiş. Geride de 17 ciltten müteşekkil arkaik ve yeni türetilmiş kelimelerden oluşan hacimli bir İbranice sözlük bırakmış.

Bütün bu açıklamalar dikkate alındığında yazarın, kitabı yazmaya başlayıp onu isimlendirirken çıkış noktası son derece isabetli görünüyor. Hiç kuşkusuz, bir milletin bireylerini müşterek kültür ve bilinç dairesinde bir araya getiren, ortak idealler etrafında buluşturan unsurların başında dil geliyor. Toplumlarda millî kimliğin inşası, olgunlaşması ve tekâmülü ile aidiyet duygusu ve bilinci dille gerçekleşiyor. Başka bir ifadeyle söylemek gerekirse dil birliği, ülkü birliğini beraberinde getiriyor.

Kılınç, yalnızca Filistin'in değil tüm dünyanın yaklaşık bir asırdır karşı karşıya kaldığı İsrail sorununun, aslında Eliezer Ben-Yehuda (1858-1922) adlı Yahudi'nin İbraniceyi canlandırmasıyla başladığını ifade ediyor. Elbette, bugün geçmişi Hz. Ömer devrine kadar giden meselenin geldiği noktada dinî, tarihî, siyasi, iktisadi ve kültürel pek çok dinamiğin etkili olduğuna şüphe yoktur. Ancak öyle anlaşılıyor ki Filistin havalisi merkez olmak üzere dünyada on binlerce kişiyi aynı mefkûre ve ortak payda etrafında birleştiren birincil güç dil olmuştur. Ömrünü, ailesini, imkânlarını bu işe harcayan Belarus asıllı dil bilimci; çabalarıyla İbrani dilinin ihyasına, başka bir ifadeyle modern İbranicenin doğuşuna vesile olmuştur. Daha da önemlisi Yehuda; türettiği onlarca kelime, hazırladığı büyük sözlük ve diriltip yaygınlaşmasını sağladığı dille Siyonist toplumu inşa ve ihya eden kişi olmuştur. İngiltere doğumlu Yahudi tarihçi Cecil Roth'un ifade ettiği gibi, ***Yahudilerin Ben-Yehuda'dan önce İbraniceyi konuşma ihtimalleri vardı ama konuşmaları*** onunla vuku bulmuştur.

Konfüçyüs'ün yaklaşık 2500 sene önce dile getirdiği bir hakikati sistemli bir politikaya dönüştüren Eliezer Ben-Yehuda, yaşadığımız çağda, bir ülkenin (yeniden) kuruluşu ve geleceğe yürüyüşünde dilin oynadığı rolü insanlığa anlatan isim olmuştur.

Dil için "varlığın evi" tanımını yapmıştı Martin Heidegger (1889-1976). İnsan için bir ev niteliğinde olan bu yapı,

millet için vatan mesabesindedir. İşte bugün İslam âlemini kilitleyen ve tüm dünyayı âciz bırakan sorunun müsebbibi durumundaki Siyonistler için ana yurt, farklı ülkelerden gelip yerleştikleri Filistin topraklarından önce İbranice olmuştur. Bu dil, yeryüzünde uzunca bir süre dağınık hâlde yaşayan bir kitleyi uyandırarak onları bir hayalin ve ülkünün etrafında toplamıştır. Böylece Yahudi işgali hem hızlanmış hem de sistemli bir programa dönüşmüştür. Orada asırlar önce kurulan devlet ile bugüne dek gerçekleşen hadiselerin kültürel ve duygusal altyapısı dil aracılığıyla sağlanmıştır.

Osmanlı'nın son zamanlarında yaşamış devlet ve düşünce adamlarından Sadrazam Sait Halim Paşa (1864-1921), "Buhran-ı Fikrîmiz" başlıklı yazısında, "bir milletin karşı karşıya kalabileceği asıl işgalin manevi işgal olduğunu" söyler. Bir değerler manzumesi olan kültürü toplumun manevi vatanı şeklinde tanımlayan Paşa; hayati derecede öneme sahip bu alanın işgal edilmesini, üzerinde hayat sürülen toprak parçasının işgalinden daha tehlikeli ve vahim görür. Kültürü meydana getiren ve onun yegâne taşıyıcısı olan unsurun dil olduğu düşünüldüğünde hem manevi işgalde hem de maddi işgalde dilin nasıl bir rol oynadığı daha iyi anlaşılacaktır.

Eldeki kitabın yazılışında dikkatleri çeken birkaç husus var. Bunlardan biri yazarın dipnot tekniğinden sıkça yararlanması. Kılınç, 107 kez müracaat ettiği dipnotlarda metinde geçen İbranice cümle ve ibarelerin Türkçe karşılığı ile kitapta anılan kişi, yer, kurum, eser adlarına ilişkin malumat aktarıyor. Okur bu satırlarda İbranice, Orta Doğu ve İsrail tarihine dair ilginç bilgilerle karşılaşıyor. Kitabın öne çıkan yönlerinden biri de anlatılanların, çok sayıda fotoğraf, belge ve kayıtla desteklenmiş olması. Bunlar genellikle Ben-Yehuda, ailesi, çevresi, seyahatleri, yaşadığı yerler ile hayatı boyunca iletişim kurduğu kişilerin (politikacı, yazar, bilim insanı, iş adamı vs.) resimlerinden oluşuyor. Ayrıca birçok sayfada Kudüs ve civarındaki yerleşim yerlerine ait fotoğraflar da yer alıyor. Yakın tarihe ışık tutan bu kayıtlarla kitap dilden başka birçok disipline de malzeme sunuyor.

Yazar bu kitabın anlatımında öyküleme yönteminden yararlanmış. Bu üslubun tercih edilmesi; özünde bilgi vermeyi hedefleyen, çok sayıda kişi, kurum ve yer adı ile terimin geçtiği kitabın akıcı bir şekilde okunması bakımından isabetli olmuş.

Dilin insan ve toplum hayatındaki yerini güncel ve çarpıcı bir örnekle ortaya koyan yazar Taha Kılınç'ı tebrik ediyoruz. Asıl işgalin ne olduğunu gösteren ve bir toplumun manevi işgalinden maddi işgaline giden sürecin nasıl gerçekleştiğini anlatan bu kitabın dil, kültür, toplum ve tarih araştırmacılarına katkı sağlayacağını ümit ediyoruz.